

Lik fatalne žene u djelima hrvatskoj književnosti 19. stoljeća

Lončar, Sara

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:854808>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-05**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Odsjek za kroatistiku

SARA LONČAR

Lik fatalne žene u djelima hrvatske književnosti 19. stoljeća

Završni rad

Pula, _____, _____ godine

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Odsjek za kroatistiku

SARA LONČAR

Lik fatalne žene u djelima hrvatske književnosti 19. stoljeća

Završni rad

JMBAG: 0303056601, redoviti student

Studijski smjer: Preddiplomski studij hrvatskoga jezika i književnosti

Predmet: Hrvatska književnost romantizma i realizma

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Filologija

Znanstvena grana: Kroatistika

Mentor: doc. dr. sc. Daniel Mikulaco

Sumentorica: dr. sc. Dubravka Dulibić-Paljar, v. pred.

Pula, rujan, 2019. godine

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana, Sara Lončar, kandidat za prvostupnika *Hrvatskoga jezika i književnosti*, ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojeg necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, rujan, 2019. godine.

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, Sara Lončar, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, dam oj završni rad pod nazivom *Lik fatalne žene u djelima hrvatske književnosti 19. stoljeća*, koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile i Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu sa Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. HRVATSKI PROTOREALIZAM I REALIZAM.....	2
2.1. POLITIČKI I DRUŠTVENI ODNOSI U DOBA PROTOREALIZMA I REALIZMA.....	5
3. AUGUST ŠENOA	6
3.1. ZLATAREVO ZLATO.....	8
4. EUGEN KUMIČIĆ	10
4.1. OLGA I LINA	11
4.2. GOSPOĐA SABINA.....	12
5. JOSIP EUGEN TOMIĆ.....	13
5.1. MELITA.....	15
6. ANTE KOVAČIĆ.....	16
6.1. U REGISTRaturi	17
7. LIK FATALNE ŽENE U DJELIMA HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI 19. STOLJEĆA.....	19
7.1. KLARA GRUBEROVA	20
7.2. LINA	22
7.3. SABINA.....	23
7.4. MELITA.....	24
7.5. LAURA.....	26
8. ZAKLJUČAK.....	28
9. LITERATURA	30

1. UVOD

Ženske su junakinje u hrvatskoj književnosti zastupljene još od Marulićeve Judite. Nadalje, u sljedećim godinama i stoljećima slijedile su *Robinja*, *Jeđupka*, *Mandaljena pokornica*, *Dubravka*, *Sveta Rožalija*, *Teuta*, *Glorija* i mnoge druge (Dujić, 2011.; 15) U književnim djelima devetnaestoga stoljeća žene su često uzimane kao primjer lošeg ponašanja, dakle, takvi likovi su *femme fatale* likovi. Isto tako, u djelima su prikazane i žene koje su primjer dobrog ponašanja, tip *femme fragile*. Prema Hoven-Buchholz, predodžbe o *femme fatale* mogu se tumačiti kao seksualizirani izraz promijenjenih odnosa među spolovima. Isto tako, predodžbe o fatalnim ženama povijesno su povezane s pokretnom buđenja zanimanja za nesvjesno. (Hoven-Buchholz, 2009.: 274) Takve žene su smrtonosne i nepredvidive. Kroz povijest one uvijek nose relativno iste karakteristike. Dakle, one udovoljavaju svojim zahtjevima i željama, žude za pažnjom i iskorištavaju svoju ljepotu u vlastitu korist. U ovome radu analizirat ću likove *femme fatale* hrvatske književnosti devetnaestog stoljeća. Počet ću s pregledom hrvatske književnosti, dakle, autora i njihovih književnih djela koji su stvarali u periodu protorealizma i realizma. Obradit ću svaki književni žanr kao i najvažnije autore koji su ih pisali. Potom, u dijelu koji obrađuje određene autore koji su pisali o fatalnim ženama obradit ću ukratko njihovu biografiju, kao i najvažnija književna djela. Nakon kratke biografije autora, obradit ću njihova književna djela u kojima su glavne junakinje *femme fatale* likovi. U kratkim crtama opisat ću radnju djela, kao i osnovne ideje te glavne karakteristike. Glavni dio ovoga rada posvetit ću likovima fatalnih žena koje se pojavljuju u Šenoinim, Kovačićevim, Tomićevim i Kumičićevim romanima. Obradit ću lik *femme fatale*, odnosno njihove glavne osobine te ću ih usporediti s likovima iz pročitanih romana. Dakle, obradit ću njihove načine života, njihove potrebe i načine na koji ih zadovoljavaju. Na samome kraju rada dat ću zaključnu riječ o likovima fatalnih žena u djelima hrvatske književnosti devetnaestoga stoljeća.

2. HRVATSKI PROTOREALIZAM I REALIZAM

Protorealizam je književno razdoblje koje je u hrvatskoj književnosti prethodilo realizmu. Ono što je prethodilo protorealizmu, bilo je razdoblje romantizma koje je u ovim krajevima bitno drugačije funkcioniralo, prvenstveno jer nije nastao kao polemika protiv klasicizma, jer toga klasicizma u punom smislu riječi i nije bilo“ (Živančević, 1975.: 220), a u većem broju hrvatskih klasicističkih djela izostaje glavni temelj, političko središte i „autokratski društveni interesi“. (Živančević, 1975.; 220). Razdoblje protorealizma se u našoj kulturi još naziva i Šenoinim dobom, jer on je sigurno najveći pisac toga, za hrvatsku književnost, mračnog vremena. Prema Frangešu, proteklih deset godina Bachovog apsolutizma utkalo je nepovjerenje i opći strah u hrvatskom javnom životu te „ono je definitivno srušilo ilirsku idilu, naivnu vjeru da je sve „naše“, ilirsko, slavjansko, ujedno i dobro.“ (Frangeš, 1987.; 175). Ukidanjem apsolutizma pokrenute su nove političke stranke, od kojih se unionistička zalagala za uniju s Mađarskom, narodnjačka je više težila za Austrijom, dok je pravaška stranka težila ujedinjenu svih dijelova hrvatskoga prostora, dakle, Hrvatske, Slavonije i Dalmacije u jednu samostalnu državu. (Šicel, 1997.; 74). U teškom političkom okružju, kad je hrvatska književnost bila u krizi, jedan zagrebački književnik po prvi puta progovorio je o crnim danima koji su snažili hrvatsku književnost. Riječ je o Augustu Šeni koji u svome veoma poznatom programatskom tekstu *Naša književnost*, objavljenom u časopisu *Glasonoša* 1965. godine izražava svoju tugu i nezadovoljstvo književnim stvaranjem. U tom tekstu Šeona govori o svrsi književnosti, dakle, ona bi trebala utjecati na socijalni život ljudi te je zagovarao socijalni moment u razvitku hrvatskoga naroda. Tako on tvrdi da književnost treba biti analitička, ali i tendenciozna, odnosno, ona mora djelovati na čitalačku publiku. (Frangeš, 1987.; 181). U kasnijim svojim tekstovima, kao npr. u *Prijanu Lovri*, Šeona će se dotaknuti teme hrvatske književnosti i čitalačke publike. Šeona je imao važnu ulogu u učvršćivanju novele kao knjiženoga žanra, kao i Janko Jurković, Josip Eugen Tomić, Rikard Jorgovanić i ostali novelisti koju su pisali u to vrijeme. Tako je u vrijeme tiskanja Šenoinog *Zlatarevog zlata* tiskan roman Miroslava Kraljevića *Požeški đak*. Janko Jurković je „pisac naobražen i sistematičan, duhovit pučki novelist“. (Frangeš, 1987.; 181) Rikard Jorgovanić bio je Šenoin učenik te je cijela

njegova lirika pod Šenoinim utjecajem, dok Jorgovanićeva sklonost prema egzotici dolazi do izražaja u njegovim novelama kao što su *Stella Raiva* ili *Ljubav na odru*. (Frangeš, 1987.; 193) Josip Eugen Tomić književnik je koji je dovršio Šenoin roman *Kletvu* te se smatra sljedbenikom njegovih povijesnih romana. Tomićev povijesni roman *Zmaj od Bosne* nije postigao dostignuća kao Šenoini povijesni romani. (Brešić, 2015.; 132) Također, prema Brešiću, „šenoinsku tradiciju podržava još nekoliko romanopisaca – Mato Vodopić (1916-93) sa svojim nedovršenim romanom *Marija Konavoka* (1893), kratkim romanom *Tužne Jele* (1868) te *Na dohorskijem razvalinam (...)*“ (Brešić, 2015.; 132) Književnici hrvatskoga realizma pisali su oprečno umjerenom pisanju Augusta Šenoae, hvaleći pritom francuska književna dostignuća. (Frangeš, 1987.; 190) U početcima hrvatskoga realizma pisci su bili pravaši te su slijedili ideologiju Ante Starčevića, a koji se zalagao „za kritičku i satiričku literaturu“. (Brešić, 2015.; 133) Književnik Ante Kovačić bio je, dakle, pravaš. U svojim djelima poput romana *Fiškal* i *Među Žabari* oštro se obrušio na sve ilirce. U njegovom najboljem književnom djelu, romanu *U registraturi*, pravaški stavovi ne izostaju u potpunosti. Među tom pravaškom generacijom bio je i Eugen Kumičić. On je pisao romane s društvenom tematikom, zagovarajući Zoolin naturalizam. Radnje njegovih romana smještene su ili u istarsko ili u zagrebačko područje. (Brešić, 2015.; 135) Ksador Šandor Gjalski također je jedan od predstavnika hrvatskoga realizma te je svoje književno djelovanje započeo kao pravaš. Prema Brešiću, Gjalski je u svom životu promijenio razne stranačke boje. Najvrjednija karakteristika njegovih romana je intelektualizacija jer on za glavne likove svojih dijela uzima intelektualce u čije se stavove sumnja. (Brešić, 2015.; 136) Nadalje, Josip Kozarac je jedan od predstavnika realizma u hrvatskoj književnosti, a on je i uveo neke nove teme i tendencije svojim djelima. U romanu *Mrtvi kapitali* promovira kult rada te pošten odnos prema zemlji koja bi nam trebala davati materijal za život. Također, Kozarac promovira moralnu obnovu čovjeka te povratak prirodi i zemlji. (Brešić, 2015.; 136) Prema Brešiću, naš najrealističniji pripovjedač, koji se, prema njemu, najviše približio svjetskim realistima jest Vjenceslav Novak. On „je prvi literarno tematizirao malograđanski mentalitet, njegov nastanak i posljedice.“ (Brešić, 2015.; 136) U njegovom romanu *Tito Dorčić* govori se o predodređenosti glavnog lika, odnosno, nemogućnosti izbjegavanja ljudske sudbine, pa tako Tito Dorčić nikako ne uspijeva

postati glazbenik jer je dolazi iz ribarske obitelji. Najbolji roman Vjenceslava Novaka kritika i znanost su utvrdile da je to ujedno i najbolji roman cijelog hrvatskoga realizma. Naravno, riječ je o *Posljednjim Stipančićima*. U tom se romanu preko opisivanja stare sinjske obitelji daje precizna slika građanskoga morala i strogog patrijarhalnog odgoja, a to na kraju „ilustrira raspad i nestanak jedne društvene klase.“ (Brešić, 2015.; 137)

Iako je proza dominantna u hrvatskome realizmu, postoje nekoliko liričara koji su dali svoj doprinos u stvaranju hrvatske realistične poezije. U vrijeme realizma su „proza i kritika doživjele pravi procvat“, ali lirika stagnira te „nema više ono mjesto koje je imala u Šenoino doba, posebice ne kao u ilirizmu.“ (Brešić, 2015.; 64) Jedan od liričara realizma je Vladimir Fran Mažuranić, sin autora putopisa *Pogled u Bosnu* Matije Mažuranića. On je objavio svoju zbirku crtica iz života po naslovom *Lišće* (1887.) Njegova zbirka nastala je prema uzoru na Turgenjeva i njegove pjesme u prozi. Isto tako, liriku u prozi je pisao i August Harambašić. On je nakon smrti velikoga Augusta Šenoe najviše isticao u lirici. Bio je također pravaš, stoga je svoje pjesme prožimao domovinskim nitima, duhom hrvatstva te buntovništvom prema Mađarima. (Brešić, 2015.; 65) Iako su i Mažuranić i Harambašić dali svoj doprinos u stvaranju lirike hrvatskoga realizma, najveći pjesnik sigurno je Silvije Strahimir Kranjčević. On je u liriku unosio socijalne motive, a prvu zbirku pjesama *Bugarkinje* napisao po uzoru na Augusta Šenou, točnije, po uzoru na njegovu dikciju i versifikaciju. (Brešić, 2015.; 66) Njegova lirika nastajala je iz nezadovoljstva zbog nesklada koji vlada u cijelom svijetu te iz osjećaja da je društvu potrebna promjena na bolje. U najvažnijim pjesmama, *Mojsiju* i *Posljednjem Adamu*, Kranjčević uvodi biblijske motive, „izraz mu je u grču, u isto vrijeme i gromoglasan i nježan, između krika i plača, kletve i molitve.“ (Brešić, 2015.; 66)

U književnosti hrvatskoga protorealizma te realizma drama je također, kao i lirika bila manje pisana i manje važna. Šenoa je bio svestran autor, a osim svojih mladenačkih lirskih pjesama i širokog opusa proznih dijela, napisao je i dramu *Ljubica*. Prvi puta se drama pojavljuje u časopisu Prozor 1866. godine, dok je na scenu postavljena 1868. (Brešić, 2015.; 89) Janko Jurković počeo je pisati drame nakon što je već bio priznati pjesnik i pripovjedač. Njegove drame uglavnom su pisane po uzoru na tradiciju pučkoga kazališta i folklorne predaje. U svojoj prvoj drami *Zatočenici* proziva i ismijava Bachov

apsolutizam, dok u *Čarobnoj bilježnici* proziva domaću malograđanštinu. (Brešić, 2015.; 91) Potom, drame je pisao i Josip Eugen Tomić. On je napisao dramu *Bračne ponude* što je komedija intrige. Također, napisao je tragediju *Veronika Desinićka*. Slavonac Josip Kozarac napisao je komičnu dramu od jednoga čina *Turci u Karlovcu*, ali najuspješnija njegova drama je komedija *Tartufov unuk*. Franjo Marković koji je bio kazališni kritičar napisao je dvije poznate povijesne tragedije *Benko Bot* i *Karlo Drački*. Obje drame su tragedije herojskoga karaktera, a radnja im je smještena u 13. i 14. stoljeće.

2.1. POLITIČKI I DRUŠTVENI ODNOSI U DOBA PROTorealizma I REALIZMA

U vremenskom periodu od 1860. do 1892. godine hrvatski politički i društveni život bio je buran. Tri stranke, koje su osnovane, dakle, unionistička, pravaška i narodnjačka, pokušavale su urediti Hrvatsku državu, doduše, svaka stranka na svoj način i po određenim vrijednostima. Hrvatski Sabor je 13. srpnja 1861. napisao tzv. članak 42. u kojemu je sadržan zahtjev o ujedinjavanju svih hrvatskih naroda te o ukidanju veza s Ugarskom, osim zajedničkoga kralja, a taj članak postao je temeljni stav narodnjačke stranke u kojoj su bili Strossmayer, Kukuljević, Mažuranić, Veber i Vukotinović. (Živančević, 1975.; 247). Unionistička stranka u kojoj su bili Bogović, Zlatarović, grof Julije Janković i drugi bila je manjinska, a prethodno su se svali „mađaroni“. Prema Živančeviću, unionistička stranka okupila je pretežito bogate ljude i zemljoposjednike, stoga su oni postupali u skladu s njihovim klasnim željama i interesima. (Živančević, 1975.; 248) Treća politička stranka, ona pravaška, stajala je nasuprot prvim dvjema stvorenima još u vrijeme ilirizma. Ona je svoje početke našla u Saboru 1861. te je u društvenom i političkom životu Hrvatske u 19. stoljeću imala veliku i važnu ulogu. Ta stranka borila se za ujedinjenje svih hrvatskih naroda, kao i za suverenitet te za pravo izravnog pregovaranja s vladarom. (Živančević, 1975.; 248) Također, Živančević iznosi činjenicu da je stranka prava bila u nerješivoj kontradikciji jer

je zagovarala demokratska, moderna i progresivna prava Hrvata, ali su to činili konzervativnim argumentima. (Živančević, 1975.; 248) Hrvatski Sabor je 1861. donio dugačak popis promjena i zakona. Tako je donesen zakon „o upravnom uređenju, o naukovnim osnovama za pučke i srednje škole, o narodnome muzeju, o Jugoslavenskoj akademiji, o jugoslavenskom sveučilištu, o jugoslavenskom kazalištu, o ustrojstvu Narodnog zemaljskog glazbenog zavoda“. (Živančević, 1975.; 248) Isto tako, 1843. U Saboru je Ivan Kukuljević Sakcinski održao prvi govor na hrvatskome jeziku. (Živančević, 1975.; 248) Kada je 30. ožujka 1867. godine ugarski parlament prihvatio austro-ugarsku nagodbu, hrvatski narod morao se sam nagoditi o položaju Slavonije i Hrvatske u mađarskoj državi. Tako je stigao poziv za odlazak delegata u Peštu kako bi prisustvovali krunidbi Franje Josipa. Na veliko oduševljenje hrvatskoga naroda taj poziv je odbijen. Austro-ugarska nagodba podijelila je hrvatski narod na ugarski i austrijski dio. Veći dio bio je ugarski, a obuhvaćao je Slavoniju i Hrvatsku, ali bez Vojne krajine, dok su austrijskim dijelom bile obuhvaćene Istra i Dalmacija. Hrvatske političke dužnosti u Dalmaciji izvršavale su se u Zadru, dok je političko središte Istre bio grad Poreč. (Živančević, 1975.; 254) Za vrijeme vladavine bana Khuen-Hededervaryja Starčevićeva Stranka prava imala je bitnu i značajnu ulogu hrvatskoj politici. Pravaštvo, obzirom na Unionističku i Narodnu stranku, zagovara modernije stavove. Njihova politika pravo čovjeka, odnosno puka, stavlja u središte djelovanja. Starčevićeva je stranka argumente za svoje stavove pronalazila u hrvatskoj prošlosti. Također, stranka je pratitelje crpila iz tankog malograđanskog i građanskog društva. (Živančević, 1975.; 267)

3. AUGUST ŠENOA

Šenoa je središnja osoba hrvatske književnosti protorealizma. On je „žurnalist, feljtonist, urednik, pripovijedač, romanopisac, dramski pisac i iznad svega pjesnik Zagreba“, te kao svestran čovjek „otvara u punom značenju te riječi novu eru u hrvatskoj književnost“. (Šicel, 1997.; 78) Njegova pojava na književnoj sceni predstavljala je prodor književne umjetnosti u šire čitateljske mase. (Šicel, 1997.; 78)

Prema Prosperov Novaku, „S Augustom Šenoom, po kojemu je čitava epoha dobila ime, u hrvatsku književnost ulazi do tada nepoznata stvaralačka sigurnost.“ (Prosperov Novak, 2003.; 227) On je vjerovao da književnost, po uzoru na svjetske autore, treba biti realističnija. Također, Šenoa je zagovarao pronalaženje tema i motiva u sadašnjosti ili u prošlosti. Rođen je u Zagrebu, 14. studenog 1838. Podrijetlom je iz ponijemčene češke obitelji. Otac mu je bio biskupski slastičar koji se 1830. iz Pešte doselio u Zagreb te tamo pronašao suprugu Tereziju Rabacs. (Bogišić, 1998.; 343) Šenoa je pučku školu završio u Zagrebu, dok je gimnaziju započeo u Pečuhu, ali ju je završio u Zagrebu. Zanimljivo je da su mu hrvatski jezik u Zagrebu predavali ugledni lingvisti poput A. Veber Tkalčevića, A. Mažuranića i V. Babukića. Prema predajama, nakon što je maturirao pokušao je upisati akademiju za orijentalne studije u Beču, ali ne uspijeva zbog političkih razloga, stoga, Šenoa upisuje Pravoslavnu akademiju u Zagrebu. Kao apsolvent prekida studij, gubi svoju stipendiju, ali počinje javno djelovati. (Bogišić, 1998.; 343) Objavljivao je u raznim hrvatskim časopisima kao što su *Pozor*, *Glasonoša*, *Naše gore list*, *Slavonac*, *Leptir*, ali uređuje i bečki *Slawische Blatter*. U dvadesetak godina književnoumjetničkog stvaranja Šenoa je dokazao da je svestran čovjek, on se okušao u pisanju raznih književnih žanrova. Kao mladić pisao je liriku, odnosno, prigodne pjesme. Isto tako, pisao je u po uzoru na europske romantičare, svoje balade, povjestice, sonete i ljubavnu liriku. (Bogišić, 1998.; 344) Napisao je građansku dramu *Ljubicu* koja govori o trivijalnim zapletima između spletkarice Ljubice te njezine imenjakinje koja joj je čista suprotnost. (Prosperov Novak, 2003.; 229) U svojim *Povijesticama* pozabavio se motivima iz povijesti, kao u povjestici *Propast Venecije*, ili motivima iz narodne predaje, kao u *Kuginoj kući*. Napisao je veoma uspješne pripovijetke kao što su *Prosjak Luka* ili *Prijan Lovro*, ali prema Prosperov Novaku, „u samom središtu Šenoina pripovjedačkog opusa našlo se pet njegovih povijesnih romana.“ (Prosperov Novak, 2003.; 230) U romanu *Seljačka buna* Šenoa se oslonio na tradiciju pisanja europskog povijesnog romana kakve je pisao Walter Scott. Posebnost je u korištenju stvarnih povijesnih izvora i zapisa prema kojima nastaju književna djela. S druge strane, njegov povijesni roman *Diogeneš* je najsuvremeniji jer se radnja tog romana zbiva u vremenu „iz kojega su se najlakše mogle povlačiti paralele sa Šenoinim dobom.“ (Prosperov Novak, 2003.; 230) U romanu *Čuvaj se senjske ruke* Šenoa

obrađuje teme iz hrvatske povijesti 17.stoljeća, odnosno, govori o uskočkoj povijesti. *Zlatarevo zlato* je povijesni roman koji govori o sukobima koji su se događali u Zagrebu, dakle, sukobima između medvedgradskog bogataša Stjepka Gregorijanca i ostalih stanovnika Zagreba. U posljednjem romanu kojeg je, već bolestan pisao Šenoa, u njegovoj *Kletvi*, govori o hrvatskoj kobi, odnosno, o kletvi koja prati hrvatski narod kroz povijest. Ovaj roman Šenoa nije stigao dovršiti, zadesila ga je prerana smrt, a u njemu, prema Prosperov Novaku ima najmanje trivijalnih motiva. Isto tako, to je najmračnije njegovo književno djelo. (Prosperov Novak, 2003.; 231) Njegovim dvjema poznatim pripovijetkama, *Prijanu Lovri* i *Prosjaku Luki*, dominiraju rezignacija nad suvremenosti te cijelom slikom svijeta i bijedom koja vlada svijetom. (Prosperov Novak, 2003.; 231)

3.1. ZLATAREVO ZLATO

Svoj prvi povijesni roman, *Zlatarevo zlato*, Šenoa je napisao 1871. Radnja romana smještena je u 16. stoljeće, u vrijeme kada su se u gradu Zagrebu događali sukobi između medvedgradskog bogataša Stjepka Gregorijanca i ostalih građana. U predgovoru knjige, Šenoa objašnjava gdje je i kako je pronašao izvore za pisanje svog djela:

Stao sam slagati listine, čitati i čitati do zlovolje (...) Kopao sam da iskopam ruševine staroga Zagreba, kopao da uskrisim iz groba stare Hrvate, kakvi bijahu u zboru, u domu, na bojištu. (Šenoa, 1985.; 2)

Ovaj roman pisan je po modelu škotskog autora Waltera Scotta, odnosno, po modelu modernoga povijesnog romana. (Šicel, 1997.; 81) Poticaj i ideju za stvaranje ovog književnog djela Šenoa je našao u stvarnom povijesnom događaju, stoga djelo započinje točnom datacijom i smještanjem u vrijeme i prostor:

Na domaku šesnaestoga vijeka, za kraljevanja Makse Drugoga, a banovanja biskupa Đure Draškovića, nizahu se oko župne crkve sv. Marka oniske daščare, gdje su kramari i piljarice obzirnim građanima plemenitog varoša na »grčkih goricah« tržile lojanica, ulja, pogača i druge sitne robe za sitnu porabu i uz malen novac. (Šenoa, 1985;2)

Isto tako, Šenoa je, zbog veće autentičnosti, svom djelu dodao priručnik u kojem je priložio dokaze o korištenim izvorima. Kroz povijesne izvore, Šenoa pokazuje svoju realističku crtu pripovijedanja, dok radnjom, ljubavnim i trivijalnim zapletima te likovima intrige, on pokazuje romantičarsku crtu. (Šicel, 1997.; 81) Prema Prosperov Novaku, u tom djelu zagrebački je kolektiv s kojima je u sukobu medvedgradski gospodar Stjepko Gregorijanac, glavni protagonist, ali je ljubavni i pustolovni dio romana građen oko romantične priče Dore Krupičeve i Pavla Gregorijanca. (Prosperov Novak, 2003.; 230) Dora Krupičeva kći je gričkog zlatara Petra Krupića, lijepoga izgleda, a u romanu je opisana sljedećim riječima:

(...) premetala drobne nožice, obuvene crvenim šiljastim postolicama, kad joj se lijepa glavica njihala pod kitnom partom, a bujne joj se crne plete spuštale niz plavetni, janječim krznom ošiveni zobun (...) da nisi mogao spaziti munjevita oka od dugih svilolikih trepavica (...) (Šenoa, 1985.; 5)

U tom romanu Dora je pozitivan lik, nikada ne sumnja u moć činjenja dobra drugima. Njezin nesuđeni odabranik Pavao, također je pozitivan lik u romanu. On je ocrtan kao mladić koji bi učinio sve da spasi Doru i njihovu ljubav, a njegove namjere su uvijek časne. Autor ga u djelu opisuje na sljedeći način:

Mladiću jedva bijaše dvadeset godina. Lice blijeđano, plemenito, kosa odugačka, crnomanjasta, brčići mali, čelo visoko, a sjajne plavetne oči pod tamnim trepavicama dvije žive zvijezde da ih nije mutila neka sjeta. (Šenoa, 1985.;13)

Intrigant, u pravom smislu te riječi, je gradski brijač Grga Čokolin. Ovaj lik opisan je isto fizički i karakterno, dakle, kao negativac u punome smislu riječi. Grga je htio zaprositi mladu Doru, ali on ga odbija te se on uvrijedi jer misli da to nije ispravna odluka. Njegovo špijuniranje i istraživanje pokreće čitavu radnju u romanu. Grga je lik koji je u životu uvijek motiviran zloćom te u njemu nema ništa dobrog. Prema povijesnim podacima, u hrvatskoj je povijesti stvarno postojao Stjepan Gregorijanac. On je bio sin podbana Ambrozija Gregorijanca i Veronike Stubičke. Titula bana i podbana

Zagrebačke i Križevačke županije dodijeljena mu je 6. Veljače 1578. godine u Zagrebu.

1

4. EUGEN KUMIČIĆ

Ovaj romanopisac, novelist te dramatičar rodio se u istarskom mjestu Brseču, 11. Siječnja 1850. U Kastvu je završio pučku školu, a kasnije, od 1861. pohađao je hrvatsku i talijansku gimnaziju u Rijeci, Zadru i Kopru. U Pragu je 1870. upisao studij medicine, ali već sljedeće godine se odlučio prebaciti na studij zemljopisa, filozofije i povijesti u Beču. Nakon završenoga studija, 1875. Kumičić odlazi u Pariz na dvije godine te tamo upoznaje sve njegove ljepote koje su mu bitno utjecale na književno stvaranje. Prosperov Novak o njemu je napisao sljedeće:

bio je prvi moderni hrvatski književnik koji je izravno učio na galskim izvorima. (...) ali je Kumičić prvi hrvatski Francuz, onaj koji je na samom izvoru čitao programatske Zoline spise o romanu, koji je upoznao tadašnju trivijalnu književnost iz prve ruke (...). (Prosperov Novak, 2003.; 238)

Obnašao je dužnosti urednika časopisa *Hrvatske vile* te *Hrvatske*. Svoja književna djela objavljivao je pod pseudonimom Jenio Sisolski. (Bogišić, 1998.; 191) Njegova se pripovjedna književna djela mogu podijeliti na istarska i zagrebačka, odnosno, na istarski i zagrebački krug. Ovim skupinama moguće je pridružiti i sloj povijesnih romana. Po povratku iz Pariza, 1883. Kumičić objavljuje svoj programatski tekst *O romanu*, u kojem iznosi svoja stajališta o pisanju romana. Njegov ljubavni roman *Jelkin bosiljak* tiskan je 1881. godine i u njemu Kumičić iznosi ljubavnu priču djevojke koja je zaljubljena u mornara Ivu, a koji onda pogiba u Viškom boju. Bitka koja se dogodila 1866. godine između Talijana i Austrijanaca, a u kojoj je sudjelovalo mnoštvu Hrvata, za Kumičića kao pravaškom čovjeku značila je bezvrijedni gubitak nacionalne energije zbog tuđih interesa. (Prosperov Novak, 2003.; 239) Od Kumičićevih povijesnih

1

file:///C:/Users/sss/Downloads/OZREN_BLAGEC_ZUPANI_KRIZEVACKE_ZUPANIJE_U_13_I_14_STOLJECU_111_120.pdf

književnih dijla izdvaja se roman *Urota zrinsko-frankopanska*. Ova knjiga je sve do 1894. izlazila u odlomcima u časopisu *Dom i svijet*. Taj povijesni roman postao je programatska politička proza opozicije, odnosno, najvažnijom pučkom prozom pravaštva. (Slobodan Prosperov Novak, 2003.; 240) U ovom romanu Kumičić je oslikao Hrvatsku na bojištu, raskidanu i izmučenu. On je u romanu ispričao priču o narodu koji poznaje samo zlo, o ljudima od kojih su ostala samo tijela mučenika. Prema Prosperov Novaku, u njemu je Kumičić „uspio ostvariti sanjani naturalizam“. (Prosperov Novak, 2003.; 240) Isto tako, ratna sjećanja Eugena Kumičića obuhvaćena su u knjizi *Pod puškom* koja je tiskana 1886. Knjiga je stilski veoma dotjerana, ali i dokumentarno vrijedna. (Prosperov Novak, 2003.; 238) U povijesnom romanu *Kraljica lepa* Kumičić se pozabavio srednjovjekovnom temom i motivima te stvorio pustolovni okvir romana.

4.1. OLGA I LINA

Ovaj društveni roman objavljen je 1881. godine. U njemu se Kumičić izravno oslanja na Zolin roman i stvara svoje likove prema Zolinom liku prostitutke Nane. Iako je sigurno to, da se Kumičić ugledao na francuskoga autora, karakterizacija Kumičićeve Line i Zoline Nane ukazuje na suprotnosti. Naime, Nana je lijepa žena, ali je glupa i nije zla, dok je s druge strane, Lina izuzetno inteligentna žena, isto tako lijepa, ali nju krase samo loše osobine, ona je zla. (Barac, 1965.; 22) Ovo je prvi naturalistički hrvatski roman, a radnja mu je smještena u gradskim kupalištima i salonima grada Zagreba i Beča. Olga i Lina potpune su suprotnosti. Olga je Hrvatica, oličenje dobra, stavljena u središte spletkarenja pridošlice Line. U ovoj oprečnosti vidimo tendenciju Kumičića da sve što je strano mora biti lošije od domaćega. U njegovim djelima likovi koji nisu iz Hrvatske u pravilu su loši. Lina je, s druge strane, oličenje zla. (Prosperov Novak, 2003.; 239) Prema Baracu, ovo „nije samo roman o jednoj bludnici i jednoj čestitoj djevojci nego i djelo o tom, kako moralni otpaci Beča uspijevaju da se uvuku u hrvatsko aristokratsko društvo.“ (Barac, 1965.; 13) Olga je bila dijete rođeno u nesretnom braku, a krase se samo lijepa fizičke i karakterne osobine:

Olga Milić bijaše uistinu krasno djevojče. (...) Na vitkom i niježnom stasu lijepo joj je pristajalo bijelo i lagano ljetno odijelo. (...) Olgino lice obično bijaše nešto blijedo. (...)

lijepe oči i ne posve rumene usne, pa se vide zubići, bijeli poput bisera. (Kumičić, 1965.; 2)

Roman započinje datacijom te slikovitim opisom poznatog gradskog kupališta na kojem odmara gospoda. Olga je mlada djevojka koja je primorana udati se za baruna Alfreda jer njezina majka Klara žudi za barunskom titulom. Njezina majka je toliko okrutna da je sudjelovala u silovanju vlastite kćeri samo kako bi se Olga udala za Alfreda. Alfred je zaljubljen u lijepu, ali zlu Linu koja ga koristi samo zbog njegovih novaca. Prema Olgi su svi okrutni, pa tako nakon što se razboli i onemoća, Lina ubrzava njezinu smrt gušenjem. Lina i Alfred nakon dugo godina životarenja, postaju siromašni, Alfred je počeo piti te pokušava ubiti Linu. Kraj romana je šokantan i hladan. Naime, Olgin i Alfredov sin Milan te Linina i Alfredova kći Ida susreću se u bordelu te nakon što Milan shvati da je proveo noć s polusestrom, ubija i nju i sebe, a nad mrtvim tijelima stoje Alfred i Lina, vlasnici bordela.

4.2. GOSPOĐA SABINA

Ovaj društveni roman objavljen je 1885. godine. (Barac, 1965.; 6) Prema Prosperov Novaku, *Gospođa Sabina* je Kumičićev najbolji roman te je *Olga i Lina* bila samo priprema za ovu uspješnicu. Radnja romana odvija se u salonu činovnika Lozarića u kojem glavnu riječ drži njegova supruga Sabina. Ona u salonu okuplja ljude visokog zagrebačkog društva. Ondje dolaze ljudi svih slojeva, „od studenata do časnika, rentijera i bogatih udovica.“ (Prosperov Novak, 2003.; 239) Sabina ima kći Zorku koju pokušava udati što bogatije, pa zato brzo mijenja moguće odabranike za svoju kći. Jakov Vojnić je mladić koji u početku nije ima šanse za osvojiti Zorkino srce, no kada Sabina sazna da je Jakovu umro stric i ostavio mu novac u nasljeđe, pokušava ga na sve načine ponovno pridobiti, dok prvotni Zorkin udvarač Ribičević ostaje zapostavljen. U djelu je opisan sljedećim riječima:

(...) mladić visoka i krasna stasa, plave brade i kose. Držao se veoma ozbiljno, malne dostojanstveno. (...) Bio je on pravnik u zadnjem tečaju, a stanovaše u Lozarovoj kući da poučava maloga Silvija. Zorka je s njim učila povijest i zemljopis. Tako se, barem, u kući govorilo. (Kumičić, 1965.; 32)

Za raskošan život kakav žive Zorka i Sabina potrebno je sve više novca, a kako je Lozarić osiromašio, Sabina zalaže svoje dragocjenosti kako bi pred svijetom održavala prividan lagodan život. Jakov Vojnić je u romanu opisan kao mladić koji bi napravio sve samo da dođe do plemićke titule te ga ta slijepa potraga vodi kroz život. Kumičić je u liku Sabine stvorio jedan od najvjerodostojnijih ženskih likova tadašnje književnosti, „osobu kojoj djelomično uspijeva poput tijesta mijesiti neodlučnu i ravnodušnu zagrebačku elitu“. (Prosperov Novak, 2003.; 239) Sam Kumičić u romanu ju je opisao ovako:

Moglo joj je biti nešto više od četrdeset godina. Bila je srednjeg stasa, punana, sva obla, te pristala, malne lijepa. (Kumičić, 1965.; 22)

Stan u kojem se odvija radnja cijelog romana nalazi se u Ilici, što se jasno kazuje u književnom djelu:

Mavro i Viktor uniđu u Ilicu, a nekoliko časova zatim eto ih pred lijepom velikom kućom. Svi prozori prvoga sprata sjajno su rasvijetljeni; po pročelju suprotne kuće šire se velike ljage svjetla što šiba iz stana gospođe Sabine pl. Lozarove. (Kumičić, 1965.; 20)

Stan gospođe Sabine opisan je realističkim postupcima, dakle, detaljno:

Stan gospođe Sabine bio je velik, ni i nekako neprijatan. Činilo se da se nalaziš u kakvom dućanu pokućstva, gdje se trgovcu rasprodalo najveći dio robe putem ovrhe. (...) nije bilo ukusa, ni reda, jer bijaše sve pomiješano i u slogu i u bojama (...) (Kumičić, 1965.; 23)

Ovim riječima Kumičić je, po meni, ocrtao Sabininu pohlepu i želju za dragocjenostima, dakle, bitno je da ima svega te da se vidi sve raskoš njezinih skupih stvari.

5. JOSIP EUGEN TOMIĆ

Josip Eugen Tomić rodio se 1843. u Požegi. Već kao dječčić počeo je pisati, no tek kada upisuje bogoslovnu školu u Zagrebu dolazi u kontakt s velikim autorima toga doba. U trećoj godini školovanja, Tomić napušta teologiju i počinje se baviti književnom djelatnošću. U životu je bio postavljan za razne činove i dužnosnike pa je tako nakon 1873. obnašao dužnost dramaturga u savjetnika u Hrvatskom narodnom kazalištu. Prema Prosperov Novaku, Tomić je kao pisac doživio stvarno svašta, hvalili su ga preko mjere, ali i vrijeđali, govoreći da ne zna osnove zanata kojim se bavi te da u svoja književna djela nije dao ni „trunka svoje osobnosti“. (Prosperov Novak, 2003.; 236) U godini kada je umro, 1906. bio je banski savjetnik. Napisao je velik broj knjiga, a među njima i zbirka poezije *Leljinke*, koje su ocijenjene kao neoriginalne. Njegovi romani bosanske i muslimanske tematike, kao što je *Zmaj od Bosne* iz 1879. u kojem Tomić opisuje sukobe bosanskih begova koji su se vodili protiv pristaša sultana Muhameda II. Sukobe je vodio Husein-beg Gradašćević. Tom povijesnom romanu pridodana je ljubavna i tragična priča o pobunjenikovoju ljubavi prema Mejri. (Prosperov Novak, 2003.; 236) *Emin-agina ljuba* je roman iz 1888. u kojem Tomić piše sentimentalnu priču s izrazito dobrim osjećajem za naraciju. (Prosperov Novak, 2003.; 236) U svoja dva povijesna romana, *Za kralja – za dom* i *Udovica*, preuzeo je radnju iz kronike Adama Baltazara Krčelića. U romanu *Za kralja – za dom* radnja prati zbivanja koja su se događala u vrijeme vladavine Marije Terezije i njezina sina Josipa, dok se u romanu spominju još druge povijesne osobe. Tomić koristi kronikalni stil pisanja te na povijesnu podlogu stavlja suvremene političke probleme. U romanu *Udovica* iz 1891. Tomić je analizirao suvremenu zagrebačko društvo te s ovim romanom stekao nevolje s ljudima koji se nisu znali nositi s Tomićevim načinom pisanja. Taj roman, prema Prosperov Novaku, bio je angažirani roman, roman u kojem su se zagrebački velikani mogli prepoznati jer je autor povijesnu radnju začinio brojnim aluzijama na stvarnost i sadašnjost. (Prosperov Novak, 2003.; 236) Napisao je dva romantičarska romana, *Kapitanovu kći* i *Opančarevu kćer*. Tomić je pisao i drame, pa je tako 1880. napisao pučku dramu *Franjo Trenk*, a pred kraj života napisao je i dramu *Veronika Desinićka*. Prema Prosperov Novaku, puno je vrijednija njegova drama *Novi red* iz 1881. godine, koja je zbog društvene angažiranosti i kritičnosti prvi puta odigrana tek desetak godina nakon smrti Josipa Eugena Tomića. Radnju drame autor smješta u vrijeme bečkog

apsolutizma te se u drami analizira malograđansko društvo. Isto tako, prvi se put na hrvatskoj sceni postavlja njemački jezik kao znak precioznosti, a ne kao jezik scene. (Prosperov Novak, 2003.; 237) Tomić je i autor eseja koji govore o gospodarstvu, ali i niza etnoloških spisa koji govore o bosanskoj građi. U njegovim književnim djelima prisutna je poetika romana u nastavcima, dok su njegove priče složene tako da izazivaju napetost, a svakoj nejasnoj situaciji slijedi objašnjenje, slijedi situacija „koja će biti sposobna umiriti čitateljev nemir.“ (Prosperov Novak, 2003.; 237)

5.1. MELITA

Ovaj roman je, prema Prosperov Novaku, Tomićevo najbolje prozno djelo. To je roman koji obrađuje teme iz velegradskog života, a tiskan je 1899. godine. (Prosperov Novak, 2003.; 237) Dakle, roman govori o ženi Meliti koja se pristaje udati za bogatog plebejca samo kako bi od neimaštine spasila sebe, ali i svoje roditelje i brata. Isto tako, ovo je roman Melitine osobne, ali i kolektivne nesreće čitavog društva u kojem živi. (Prosperov Novak, 2003.; 237) Roman je podijeljen u četrnaest poglavlja, a radnja usporedno prati društvena događanja u Hrvatskoj pred kraj 19. stoljeća te životnu priču Melite Armano, glavne junakinje djela. Kroz društvena događanja govori se o odnosu aristokrata i građana, a taj odnos je prikazan kroz dva imanja. Imanje Delidvor u vlasništvu je grofa Armana, Melitina oca, dok je drugo imanje, Orlovac u vlasništvu Melitina supruga Branimira Rudnića. (Detoni-Dujmić, 2008.; 452) Imanje Melitina oca je primjer lošeg gospodarenja, dok je imanje Branimira Rudnića primjer dobrog gospodarenja. U romanu je prikazan proces propadanja plemstva i uzdizanja radničke, odnosno, građanske klase. Pripovjedač je sveznajući te se u tekstu propovjeda u trećem licu. Melita je mlada djevojka, ima oko dvadeset godina, veoma lijepa i inteligentna. Melita je žena koja žudi za slobodom, a sloboda kakvu ona želi podrazumijeva brak bez ljubavi. U romanu je Melita predstavljena odmah u prvom dijelu, opisana je kako čita knjigu, i to *Decameron*, a knjigu je dobila od jednog bogatog gospodina kada je bila s ocem u Veneciji. Iako se udaje za Branimira Rudnića iz koristi, ona je zaljubljena u osiromašenog plemića Alfreda koje se, isto tako, oženio Ljubicom iz koristi. U braku Melita pokazuje svoje pravo lice, postaje razmažena žena koja ne želi čak ni vidjeti svoje dijete, stoga se o njemu brine njezin suprug Branimir. Melita i Alfred su nekoliko

puta otputovali zajedno trošeći pritom novce svojih supružnika, a Melita želi osvojiti Alfredovo srce bez obzira na to što su oboje u braku. Nakon što su se Melita i Branimir rastali, Alfred se ipak vraća svojoj Ljubici i svi Melitini planovi nestaju. Ona se odluči udati za jednog od svojih nekadašnjih udvarača, ali nakon nekog vremena opet se vraća eksectričnom načinu života te biva okružena mnogim muškarcima. Na kraju romana Melita potpuno poludi i biva smještena u ludnicu. Prema Detoni-Dujmić, „Melitina je priča tipična za literarni tip seksualno i politički osvještene žene, ali istodobno okrutne, razmažene i bez ljubavi prema vlastitom djetetu i mužu.“ (Detoni-Dujmić, 2008.; 453) Za razliku od Tomičevih povijesno-romantičarskih romana, *Melita* je nešto složeniji roman te je u njemu prikazano tadašnje visokostojeće hrvatsko društvo, ali i prvi lomovi industrijalizacije i nestanak hrvatske aristokracije. (Prosperov Novak, 2003.; 237)

6. ANTE KOVAČIĆ

Ante Kovačić rodio se 6. lipnja 1854. u Oplazniku u Hrvatskome zagorju. Pučku školu polazio je u Mariji Gorici, ali od 1867. išao je u zagrebačku gimnaziju. Nakon što je maturirao, Kovačić je upisao studij prava u Zagrebu. Već kao mlad čovjek bio je iznimno radišan, pa tako dok je studirao radio je u odvjetničkim pisarnicama, bavio se književnim, ali i političkim radom. Ante Kovačić bio je pravaš i pristaša Ante Starčevića. Nakon što je diplomirao, radio je u zagrebačkim i karlovačkim odvjetničkim pisarnicama kao odvjetnički pripravnik te se intenzivno posvećuje književnom stvaranju. (Bogišić, 1996.; 67) Kovačić je 1887. doktorirao pravo te od 1889. postaje samostalni odvjetnik u Glini. Prema Prosperov Novaku, sa samo sedamnaest godina Kovačiću je tiskana prva pjesma, ona o caru Bajazetu. (Prosperov Novak, 2003.; 244) Isto tako, prva veća proza, djelo *Baruničina ljubav*, tiskana je 1877. O tom romanu Kovačić je polemizirao s Rikardom Jorgovanićem koji je bio njegov prvi kritičar. To je roman u kojem ima trivijalnih ubojstava i fatalnih žena. (Prosperov Novak, 2003.; 244) Također, u romanu *Baruničina ljubav* vidljiva je Kovačićeva sklonost prema eksperimentiranju s kompozicijom, ali i s autobiografskim elementima. Glavni lik romana je fatalna žena Sofija Grefštajn koja zavodi vlastitoga sina te se, kada sin shvati tko mu je ljubavnica,

ubija, a Sofija odlazi u samostan. (Prosperov Novak, 2003.; 244) Kovačić je 1880. godine objavio travestiju *Smrt babe Čengičkinje* te je tim književnim djelom pokazao radikalan stav mlađeg naraštaja prema propasti ilirskih ideala. Prema Prosperov Novaku, „rijetko je kad u Hrvatskoj netko napisao bolje travestije od Kovačićeve poeme o babi Čengičkinji“. (Prosperov Novak, 2003.; 245) Ova travestija napisana je veoma spretno jer Kovačić u njoj klasičnu formu začinio modernim sadržajem. Kovačić je pisao i feljtone, a objavljivao ih je pod skupnim naslovom *Iz Bombaja*. U njima je Kovačić uništavao sve narodne ideale, odnosno, svaku nostalgiju prema ilirizmu. Također, autor je nekoliko pripovijedaka među kojima se kvalitetom izdvaja pripovijetka *Ladanjska sekta*. U njoj Kovačić pravaški liberalizam opisuje karakterizacijom lika učitelja Tomaša Branca koji želi stvoriti darvinističko-socijalističku sektu. (Prosperov Novak, 2003.; 245) Pripovijetku *Ljubljanska katastrofa* Prosperov Novak ocjenjuje kao blijedu. U njoj je Kovačić obradio temu putovanja Slovenijom dvojice prijatelja te ljubavni susret glavnoga lika s dvjema sestrama. Isto tako, ova pripovijetka može se tumačiti „kao svojevrsna parodija Šenoina *Karanfila s pjesnikova groba*.“ (Prosperov Novak, 2003.; 245) Kovačić je napisao priču *Zagorski čudak*, u kojoj piše o životu raspopa Jure Šporčine te je ovo prvi njegov pokušaj da u svom književnom djelu ocrta jedan čudan i nastran karakter. *Fiškal* je roman koji izlazi 1881. godine i u njemu ima trivijalnih spletkarenja i fatalnih žena. Isto tako, u ovom romanu Kovačić kritizira i građane i plemiće. (Prosperov Novak, 2003.; 245) Prema Prosperov Novaku, to je groteskni roman napisan po uzoru na Gogoljeve priče. U njemu Kovačić „nije moralist niti se pravi da mu je zadaća popraviti nečije poroke, ali prizori u kojima ismijava ilirsku pjesnikinju Karolinu ili se sprda s Nijemcima, oživotvorenje su pravaških ideja i najava piščeva daljnjeg književnog razvitka i hoda prema posljednjem i najvažnijem romanu.“ (Prospreov Novak, 2003.; 246)

6.1. U REGISTRATURI

Ovaj najvrjedniji Kovačićev roman objavljivan je 1888. u nastavcima te je tek dvadesetak godina nakon ukoričen. Dakle, to je ponajviše autobiografski roman. U njemu se navodi tekst dnevnika kojeg je do svoje smrti pisao registратор Ivica Kičmanović. Radnja romana započinje razgovorom njegovih spisa te se među njima

izdvoji Kičmanovićev dnevnik, „dolazi u ruke pripovjedaču“ i pripovjedač nam iznosi kronologiju događaja. (Prosperov Novak, 2003.; 246) To je priča o mladiću koji u hrvatskom građanskom društvu nailazi na tragičnu sudbinu, pred kraj života poludi te spali sve spise s kojima je radio. Odlazak na školovanje u grad u Ivici Kičmanoviću porušio je sve ideale. Prema Prosperov Novaku, ovaj roman kao da se sastoji od više različitih romana koji se spajaju. (Prosperov Novak, 2003.; 246) S jedne strane, ovo je roman o mučnom odlasku seoskog djeteta u grad zbog školovanja i većih mogućnosti, dok je s druge strane, roman zasnovan na bizarnim likovima i fantastičnim zapletima. Bizarne likove predvodi Laura, koja je prema Prosperov Novaku najfatalnija žena hrvatske književnosti. (Prosperov Novak, 2003.; 246) Ovo je crna priča u kojoj gotovo svi likovi tragično završavaju. Isto tako, u ovom Kovačićevom romanu ismijani su društveni, ali i crkveni mecene. Radnja romana prati životne događaje Ivica Kičmanovića, bistrog seoskog dječaka koji uz pomoć seoskog svećenika odlazi u grad na školovanje. Ivica je sin seoskog svirača Jožice kojeg zovu Zgubidan. Za Ivičin odlazak na školovanje u grad zaslužan je i njegov rođak Jurić koji radi kao sluga bogatog mecene Illustrissimusa. Žorž Jurić je lik koji je preko noći od seljaka postao gospodin, odnosno, samo se prividno počeo ponašati kao gospodin. Mecena je isto tako misteriozan lik, on je izvanbračni sin vlasnika imanja i supruge upravitelja tog imanja, a prije nego je došao živjeti u grad živio je raspuštenim životom što dokazuje činjenica da je davno prije silovao Doricu koja je bila supruga jednog bogatog seoskog čovjeka. Jednog dana na imanju se pojavila Mecenina štićenica Laura te je odmah pomutila razum mladom Ivici. Laura mu je ispričala svoju tešku životnu priču, kako je poslije očeve smrti živjela u siromašnoj obitelji s ocem pijancem i nasilnim Ferkonjom. Kada je pobjegla od jednookog Ferkonje u šumi ju je pronašla baba Huda koja je također fantastičan lik u ovom romanu. Nakon Mecenine smrti roman poprima sve fantastičniji karakter. Laura saznaje da je ona Mecenina kći, odnosno, da je plod silovanja Dorice. Laura postaje prava fatalna žena, s Ferkonjom ubija ljubavnika Miha i kreće u bijeg. Ubrzo nakon, Laura ubija i Ferkonju te poželi opet biti s Ivicom. Na kraju, Ivica se odluči vjenčati s Anicom. Slavlje se pretvara u krvavu svadbu kada se pojavi Laura. Tada Kanonik i Ivičini roditelji umiru, Ivica biva ranjen, a Anica oteta i ubijena. Laura je brzo uhvaćena i osuđena na smrt, a Ivica odlazi u provinciju kako bi radio kao

registrator. Na kraju života odaje se alkoholu i u ludilu spaljuje ured i sebe. Autor je Ivičino ludilo i kraj života opisao ovako:

Ivica Kičmanović vukao se po nižim službenicima od oblasti do obladi... Samotan, mrk, strog i ozbiljan, nije ni s kim općio. Svatko mu biješe tuđ, kano i on drugima. (...) Najednom stade se povlačiti po krčmama sam samcat, zavlada njime strast pića tako da ga doskora obuzme alkoholičarska bolest i ludilo... (Kovačić, 1985.; 236)

7. LIK FATALNE ŽENE U DJELIMA HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI 19. STOLJEĆA

Prema Krešimiru Nemecu, sliku žene u hrvatskoj književnosti 19. stoljeća oblikovali su muškarci u skladu s prevladavajućim društvenim normama, stoga je ta slika često jednostrana, stereotipna te ponižavajuća. Isto tako, u hrvatskoj književnosti toga doba razlikujemo četiri temeljna tipa ženskih likova. Dakle, razlikujemo lik kućnog anđela, odnosno, svetica i lik fatalne žene. Nadalje, razlikujemo produhovljen, boležljiv ženski lik te ženski lik na putu prema samosvijesti. (Nemec, 2003.; 101) Lik anđela u kući oslikan je idealiziranjem ženskog roda, a najbolji književni primjer za takav lik je Petrarčina Laura, iako naravno 19. stoljeće toj slici vječne ženske anđeoske naravi daje nove crte. U hrvatskoj književnosti pravi primjer za lik svetica u kući je Dora Krupićeva iz Šenoainog *Zlatarevog zlata*. (Nemec, 2003.; 102) Takvim ženskim likovima nedostaje živosti te se iza njih najčešće kriju misli samog autora književnoga djela, „zato djeluju blijedo, papirnato, beskrvno, a u nekom smislu čak pomalo i odbojno“. (Nemec, 2003.; 102) Kao čista suprotnost nevinim ženskim likovima stoje likovi fatalnih žena. Takvi likovi su se oblikovali kroz povijest u gotovo svim književnostima, ali najviše se proširio europskim književnostima u vrijeme romantizma i realizma. Svaka fatalna žena u pravilu je iznimno lijepa i zavodljiva, ali isto tako i opasna te agresivna. Nadalje, uz fizičku ljepotu uvijek se vežu inteligencija, proračunatost i duhovitost. Potom, one uvijek dominiraju okolinom, a posebno muškarcima. Uz likove fatalnih žena uvijek su dodane erotske fantazije muškaraca, kao i asocijacija na zmije. Kao što navodi Nemec, „u kršćanskoj ikonografiji sotona se često pojavljuje u liku zmije, a zmija je ujedno i simbol

navođenja na prvi grijeh.“ (Nemec, 2003.; 103) Fatalna se žena u književnosti najčešće javlja kao glasnica smrti, nevolje i nečije propasti. Isto tako, lik *femme fatale* se u književnim djelima opisuje kao nesposobnu i nezainteresiranu za obitelj i dom. (Nemec, 2003.; 104) Lik krhke i produhovljene žene modernija je inačica lika anđela u kući. Takve ženske likove karakteriziraju krhkost, aristokratska produhovljenost, skrivena seksualnost te boležljivost. (Nemec, 2003.; 105) U književnim djelima najčešće nisu psihološki okarakterizirane. Jedan od najboljih *femme fragile* likova hrvatske književnosti je Lucija Stipančić iz *Posljednjih Stipančića* autora Vjenceslava Novaka. (Nemec, 2003.; 107) Lik žene na putu prema samosvijesti se oblikuje u vrijeme književnoga stvaranja Marije Jurić Zagorke, a to je vrijeme prvog feminističkog vala na našim prostorima. Jedan od takvih ženskih likova pojavljuje se u romanu *Plein air*, Jagode Truhelke. Naime, glavna junakinja romana, Zlata ne želi pristati na pravila koja joj se nameću kao ženskoj osobi u društvu, braku i svakodnevnom životu. Prema Nemecu, u hrvatskoj književnosti ženski je rod bio demoniziran, a Truhelka u svoje djelo uvodi inteligentnu i emancipiranu ženu koja svoje feminističke ideje polako, ali sigurno stavlja u središte pažnje. (Nemec, 2003.; 107)

7.1. KLARA GRUBEROVA

U povijesnom romanu Augusta Šenoa, dakle u *Zlatarevom zlatu*, pojavljuje se lik fatalne žene. Ona je najkontroverzniji lik tog romana i neophodna je za tvorbu zapleta u radnji književnog djela. Klara je udovica iz Samobora koja pokušava pronaći utjehu nakon smrti supruga, a utjehu joj može pružiti jedino novi muškarac u životu. Ako usporedimo obilježja *femme fatale* koja navodi Nemec, i opis Klare Gruberove vidimo velike sličnosti. Naime, Šenoa je Klaru opisao ovako:

Visoko, glatko čelo odavalo je neobičnu pamet, a ravni, tanki nosić komu se živo micahu ružične nosnice, sivkaste al neobično sjajne oči, bijahu znakom velike hitrine. A srce, a čuvstvo? Teško je reći. (Šenoa, 1985.;45)

Nadalje, Šenoa je detaljno i pomalo erotično opisao njezino zavodničko tijelo:

Tko je vidio puna i poput mlijeka bijela ramena štono provirivahu iza bruseljske paučine, tko je gledao kako se puna njedra nadimlju i silom otimlju jarmu plavetne svilene halje, kako se srebrni pojav vije oko tankog struka, kako se obje sjajne ruke krađu iza dugih rukava (...) (Šenoa, 1985.; 45)

Kao što je već rečeno, fatalne žene često su se povezivale sa zmijama, stoga Šenoa u svom *Zlatarevom zlatu* govori da Klari krv „gamzi žilama kao otrovna zmija“. (Nemec, 2003.; 104) Isto tako, kada ju Pavao odbija, govori joj sljedeće:

Ja Samson nisam, ali vi ste Dalila! Prokleta bila rajska zmijo! Naši računi su svršeni! (Šenoa, 1985.; 50)

Klarina duša protkana je zloćom koja druge ljude uništava. Njezina želja za utjehom prerasta u agresivnu strast i podivljale seksualne nagone. (Zovko, 2017.; 74) Pavlovo odbijanje ju je razljutilo te ona pokazuje svoju zlu narav i nastoji osvojiti Pavla pod svaki cijenu. Prema Zovku, „Klara je Gruberova tipičan lik fatalne žene pred čijom ljepotom padaju mnogi muškarci. Privlačna, inteligentna, slatkorječiva, prijetvorna, pristupačna, senzualna i prilagodljiva želi okusiti sve čari i raskoši života te je u njezinim težnjama nitko ne može zaustaviti.“ (Zovko, 2017.; 76) U romanu je opisana Klarina soba u kojoj se ona često druži s raznim muškarcima koji pokušavaju utažiti njezine seksualne nagone:

Pravo čudo ta Klarina soba. (...) Pozlaćena rebra svodova sticala se u lijepo izrezanom cvijetu sa kojeg visjaše na svilenoj uzici bakreni pozlaćeni svjetiljnjak u prilici dvaju amoreta što nose baklje. (...) Jedan sag prikazivao je čistu Suzanu. (...) Na drugom sagu vidi se zlatan čador. (Šenoa, 1985.; 44)

Također, Šenoa je Klari podario i neke muške osobine jer ona postaje ratnica u borbi za Sabomor kojeg želi ban Krsto Ungnad, ali ipak je morala upotrijebiti svoje zavodničke tehnike te tako pobijediti bana. Klara je prema karakteristikama prava fatalna žena. Ona koja ima svoj cilj i učinit će što god treba kako bi ga ostvarila pa makar je to vodilo u propast.

7.2. LINA

Ona je tipičan lik fatalne žene koji se pojavljuje u romanu *Olga i Lina* autora Eugena Kumičića. Njezina ljepota privlači sve muškarce i nitko joj se ne može oduprijeti. Ona je mlada žena koja je svjesna svoje ljepote i zna dobro iskoristiti prednosti koje joj njezina zavodljivost pruža. Kumičić je Linu u romanu opisao detaljno, oslikavajući njezino tijelo i razvratni um:

Lina je bila uistinu krasota koja je mogla u prvi mah zanijeti, uzbuniti. Stas joj je bio visok, a bokovi puni, obli. Ovelike, uzdignute grudi počinjale se uzdizati visoko na prsima u divnoj crti kojoj se ne zna imena. (...) Na prekrasnom licu vidjelo se nešto nemirno, požudno, a kadgod i divlje. (Kumičić, 1965.; 11)

Njezin utjecaj na muškarce dobro je opisan u prvom susretu s Alfredom. Naime, kada je Alfred prvi put vidio Linu, ostao je očaran, a Kumičić je to opisao ovako:

Alfred otiđe ravno kući gdje se baci na divan i počne misliti o punim i jakim bokovima dražesne Line... (Kumičić, 1965.; 11)

Prema karakteristikama likova *femme fatale*, Lina je tipičan takav lik. Naime, takve žene nisu stvorene da budu mirne i brižne majke, niti supruge. One lutaju svijetom, vodeći se svojim željama i potrebama. U romanu to vidimo iz ovog primjera:

Cijelo njezino biće sjećalo je na dobra jela, na izvrsna vina, na kočije, na brze i hitre konje i na polutamne sobe. Ona nije bila mila, nije bila nježna, no bila je vrlo, vrlo dražesna; bila je rođena da 'živi', ali ne da bude supruga, da bude majka. (Kumičić, 1965.; 12)

Tim riječima Kumičić je opisao Lininu nemirnu narav, njezin boemski stil života.

Ona nije žena koja ostaje, nije žena koja može ostati uz jednog muškarca. Kroz cijeli roman Lina ima nekoliko ljubavnika, teško da itko odolijeva Lininoj ljepoti i domišljatosti. No ipak, jedan je od njezinih ljubavnika, poput slikara Maria ostavlja nakon što je shvatio s kakvom je ženom:

Slikar signor Mario s kojim je pobjegla Lina iz toplica u Italiju, nastojao je dan i noć da se što prije riječi Njemice. Njezino raskalašeno i prosto vladanje, a i neki drugi razlozi prisiliše ga da se na uljudan način već nakon mjesec dana s njom rastao. (Kumičić, 1965.; 43)

Alfred je muškarac kojeg je Lina iskorištavala ponekad, ali joj načelno nije bio zanimljiv jer nije bio imućan. Lako ga je zavela, a on je potpuno poludio zbog nje. Nakon svih spletki i laži on i dalje ne može otići od nje, što dokazuje Lininu fatalnost. U Lininom životu nema mjesta za ljubav, svi ti muškarci, sve te noći, ali nigdje ljubavi. Ona nema potrebu biti voljena, samo želi biti poželjna nekome. Njezin stav o ljubavi možemo isčitati iz njezinih riječi:

Ja nikad srcu ne vjerujem...-Srce... srce, što je to? Kakva je to stvar? Komad mesa, pun krvi! Pa misliti i vi da se ljubav u srcu rađa? Ja u to ne vjerujem, barune. (Kumičić, 1965.; 26)

Njezin je cilj u životu ugoditi svojim potrebama, svojim željama i ambicijama. Ona želi živjeti lagodan život uz muškarce koji su jednostavno ljudi za njom:

Znala je da je barun za njom pobenavio, a to joj je silno godilo. (Kumičić, 1965.; 28)

Lina je svojim spletkama uništila mnoge živote, pa tako i svoj. Cijeli svoj život posvetila je ugađanju sebi i vlastitim prohtjevima. Njezina propast izraz je moralističkih težnji autora koji roman oblikuje s naglašenom didaktičkom intencijom.

7.3. SABINA

Gospođa Sabina pl. Lozarova glavni je lik ovog Kumičićevog društvenog romana. Ona je imućna, plemićka žena kojoj je sudbina određena stanjem u tadašnjoj Hrvatskoj. Dakle, u to vrijeme plemićke obitelji postajale su sve siromašnije, aristokracija je propadala. Naučena na lagodan i bogatstvom ispunjen život, Sabina zalaže svoju srebrninu kako bi što duže mogla održati privid luksuznog života. Zbog financijske situacije u kojoj se obitelj nalazi Sabina pokušava što bogatije udati svoju prekrasnu kći

Zorku, ne mareći za ljubav. Sabina je inteligentna, draga i ljubazna, ali samo ako se radi o njezinoj dobrobiti. Tako ona bira riječi kada se druži s ljudima u svom salonu i kada bira odabranika za svoju Zorku. Njezin se vanjski lik, uvelike međutim razlikuje od njezine prave osobnosti, a ovako se o njoj govori u romanu:

Gospođa Sabina otmjena je dama, zar ne? –Dakako, otmjena i vanredno ljubazna. Prava ti je milina s njom govoriti. (Kumičić, 1965.; 7)

U razgovoru Mavre i Viktora otkrivamo i Sabininu želju za običnim životom žene:

Čujem da Sabina nije vrlo kućanica. –primjeti Mavro. (Kumičić, 1965.; 7)

Isto tako, Sabina je lišena ljubavi, dobrote i topline, a njezinu narav Kumičić je pokušao prikazati i biranim fizičkim karakteristikama, pa tako „Sabinina ruka bijaše uvijek hladna“. (Kumičić, 1965.; 10) Sabina ustraje u tome da svoju Zorku uda što bogatije te ne pristaje na udaju za Ribičevića jer je, prema njoj, on previše u dugovima. Kada obitelj razori nestašica novca, Sabina čini sve što je u njezinoj moći da prikupi novac, pa tako nagovara svoju Zorku da ukradu novac Zorkinom suprugu dok je on u Pešti. Kći je udala za Vojnića koji je uvijek bio siromah, ali je žudio za plemićkom titulom. Tako mu Sabina uzima novac uz obećanje da će mu biti dodijeljena barunska titula te Vojnić, naravno pristaje jer je i sam materijalist kojemu je najvažniji novac.

7.4. MELITA

Glavna junakinja istoimenog romana Josipa Eugena Tomića, Melita, mlada je žena koju autor predstavlja prvenstveno preko njezine titule. Naime, Melita je vlastelinka, nosi plemićku titulu te je u vrijeme propadanja hrvatske aristokracije tom činjenicom bitno određena. U početku romana je opisana kako sjedi s majkom na terasi njihovog imanja Delidvora. Također, Melita u tom trenutku čita *Decameron*, a Tomić još naglašava da je u njezinim rukama izdanje „puno opscenih slika“. (Tomić, 1970.; 1) Njezin vanjski izgled Tomić je opisao u samom početku romana:

Povisoka je uzrasta, vitka, ali ipak jedra. Kosa joj je crnozagasita, pa se ispod nje tim više ističe crnomanjasto-bijelo lice, finih, ali energičnih crta koje odavaju jaku,

neslomivu volju. (...) njezino visoko čelo preko kojeg se je ispod crnih vlasi do lijeve obrve pružala tanka, zelenkasta žilica (...) Njezine oči, velike crne oči, pune žara i sile, zastirale su duge, crne trepavice. (Tomić, 1970.; 2)

Isto tako, Tomić odmah u prvom razgovoru Melite i njezine majke odaje što je problem romana. Obitelj Armano je sve siromašnija i to muči Melitu i njezinu majku:

Naša gospoda – (tu je mislila na oca i brata), prihvati kontesa – mnogo troše. Papà nije trebao ići u Beč na derby-utrku. (...) Papà svaki put zaigra silne novce na tim utrkama, a mi smo u vječitoj novčanoj neprilici...-primjeti Melita. (Tomić, 1970.; 3)

Također, u početku ove priče Tomić je dao opis povijesti obitelji grofice Ane, Melitine majke. Njezin otac, dakle, Melitin djed, Mirko Vojnić Radomirski, bio je jedan od najmoćniji ljudi u varaždinskoj županiji. Njihova obitelj imala svoj grb star preko šesto godina. U romanu je opisana prošlost grofice Ane, ali i ljubavni početci s grofom Orfeom. Melitina fatalnost može se iščitati iz Alfredovih promišljanja o njoj. On je ludo zaljubljen u Melitu, ali njegova tetka nije oduševljena činjenicom da njezin Alfred ljubi tu nevaljalu ženu. U romanu je Tomić to opisao ovako:

Ona mu se je vanredno sviđala. U njezinu biću bijaše nešto što ga je neodoljivo k njoj privlačilo. Još samo kratko vrijeme i on se već ne bi bio mogao otrći od nje. (Tomić, 1970.; 19)

Prvi Melitin eksces s muškarcem dogodio se u Veneciji. Naime, ona je tamo koketirala sa zauzetim muškarcem, a i sada, kada se vratila kući, i dalje s njim izmjenjuje pisma. Supruga tog muškarca sve to podnosi vrlo loše te si želi okončati život, ali Melita i njezina majka ne brinu uopće o tome, one ne vide ništa loše u izmjenjivanju pisama s oženjenim muškarcem. Melita je svjesna svog zavodljivog izgleda i u svakom trenutku čini sve da svoj izgled i svoju ljepotu istakne. Tako u dijelu romana gdje Melita odlazi na biciklističku utrku, a za tu prigodu naručuje odjeću iz Beča, ona pokazuje svoju samosvjesnost tako da se uvijek okreće prema vjetru kako bi se njezine duge i vitke noga ljepše ocrtavale ispod hlača. Dakle, to pokazuje da je Melita svjesna svoje ženske privlačnosti te da je jako dobro zna koristiti. Melita kasnije u romanu pratimo kroz nekoliko afera s različitim ljubavnicima. Tako mladog i bogatog

Branimira odluči zavesti kako bi joj pružio njegovo bogatstvo. Naravno, kao i svi muškarci, niti on nije mogao odoljeti njezinoj ljepoti i zaljubljuje se u lijepu zavodnicu. Tako nakon njihovog vjenčanja Melita se prema njemu odnosi hladno, pokazuje mu sve njezine loše karakteristike, ali ni to Branimiru nije dovoljno da se odmakne od nje, on jednostavno ne može otići od nje, što dokazuje njezinu fatalnu stranu. Svoju udaju za Branimira Melita često predstavlja kao žrtvu za obitelj, kao pokušaj da svoju nekad veoma bogatu obitelj osigura Branimirovim novcem. S druge strane, ona je sebi uvijek na prvom mjestu, a za Branimira se udala kako bi sebi osigurala lijep i lagodan život:

Kada Melita ostane trudna, njezin izgled se mijenja, a ona to ne može prihvatiti. Ne želi nikakve promjene u svojoj ljepoti, a njezina srditost može se najbolje predočiti ovim rečenicama:

Melita ogleda se dobro u njem – a lice joj stade dobivati bijesan i očajan izraz. (...) Njezini fini i uzdahni aristokratski nosić bijape otečen i ružno raširen na rubu nosnica, a usnice bijahu nabubrene i modrikaste kao da su natučene bile. U najvećoj jarosti izmahne zrcalom i što je jače mogla lupi njim o stijenu da se je razbilo na sto komada. (Tomić, 1970.; 126)

Na kraju romana Melita završava u ludnici, a takav njezin završetak simbolički označava i propadanje aristokratske klase. (Kalogjera, 1989.; 93) Melita je u romanu prikazana kao dijete, odnosno kao odrasla žena koja ima razmišljanja djeteta. Dakle, ona je ogorčena zbog tjelesnih promjena koje joj se događaju kada ostane trudna, a ne primjećuje koliko bi trebala biti sretna zbog trudnoće. Isto tako, to potvrđuje činjenicu da su fatalne žene lišene majčinskih osjećaja, a što više od inzistiranja na njihovoj seksualnosti upućuje na njihovu nedoraslost i stalnu potrebu udovoljavanja vlastitim prohtjevima.

7.5. LAURA

Ante Kovačić je u svom najbolje romanu *U registraturi* stvorio jedan od najzanimljivijih ženskih likova hrvatskoga realizma. Ona je pravi primjer *femme fatale*.

Pojavljuje se kao štićenica bogatog Mecene, dok se kasnije otkriva njezina životna priča. Njezino podrijetlo je mračno, nedorečeno, izgled podjednako neuobičajen:

Divna i obla uda njezina tijela, tako se lagodno sagibahu (...) a ona me sada istom pogleda tako pronicavo svojim velikim plavim očima (...) Bijaše ta nova štićenica krasno biće! (Kovačić, 1985.; 81)

U prvom susretu s Ivicom ona pokazuje svoju milu i dragu narav, pomno birajući riječi kako bi mu se približila. Kazuje kako su njih dvoje isti, „oboje sirotani“, pokušavajući mu se što više približiti. (Kovačić, 1985.; 8) Ivica je istog trenu ostao opčinjen Lurom, njezinim likom i njezinom ljepotom, a što odgovara tipičnim karakteristikama likova fatalnih žena. Dakle, Ivica je potpuno zbunjen njezinom pojavom, koja u njemu budi neke čudne osjećaje:

Prenem se, začuvši tihe i lagane korake i šuštanje odjela, te ugledam ženski lik. Ja sav smeten, a krv mi pojuri u glavu. Htjedoh pobrati svoje knjige i krenuti iz vrta, ali one mi ispale iz ruku (...) Ja se negdje zažarim poput makova cvijeta. (Kovačić, 1985.; 81)

Dakle, vidimo da Laura ima u sebi fatalnost pred kojom Ivica odmah pada, i već sljedećeg trenutka, on je lud za njom. Iako dražesna, u sljedećem će susretu Laura prvi put pokazati svoju drugu, ružniju stranu, a Ivica će to primijetiti:

Ona prasne u bahantičan smijeh. U taj tren joj pogledam oči, i ona mi se pričini posve drugom. Njezine mile crte sada se nekuda otegoše. Ona lijepa ustašca ne odisahu nježnošću nego mi prividješe kano će ugristi... Oči joj žmirucahu kano ptici grabilici za plijenom. (Kovačić, 1985.; 83)

Kako radnja romana prolazi, tako Laura postaje sve okrutnija: postaje ubojica, sastavlja svoju odmetničku družinu, a sve to kako bi zadovoljila svoje interese. Vrhunac je krvava svadba. Ipak, njezina fatalnost joj nije omogućila da izbjegne suočavanje sa zakonom i smaknuće. Laura se stoga doima kao najhladnija od svih ženskih likova koji se obrađuju u ovom radu. Ona je otišla toliko daleko da je skupila svoju odmetničku

družinu i odlazi u krvavi pohod. Od zavodnice, postaje ubojica. Svirepa i beskrupulozna. I na kraju završava u posvemašnjem rasapu što vodi beznađu i ludilu.

8. ZAKLJUČAK

Pregledom hrvatske književnosti devetnaestoga stoljeća može se uočiti kontinuitet upotrebljavanja određenih tema, ali i ideja književnih djela. Tako je za književno razdoblje protorealizma, ali i realizma karakteristična socijalna tematika. Autori često pišu o međuljudskim odnosima u gradovima, odnosno, o propadanju plemstva i buđenju građanstva. Također, jedna od čestih tema je i odnos sela i grada. Bitna odrednica svakog teksta koji u sebi nosi tu opreku je ta da je sve što pripada gradu nečisto, lažno i bezvrjedno, a sve što pripada selu je čisto, dragocjeno i iskreno. Grad i gradska okolina mijenja običnog seljaka kada se u njoj nađe, pa se tako Ivica Kičmanović potpuno izgubio u gradskom životu. Isto tako, u književnim djelima tog vremena često su autori kritizirali hrvatsko društvo, a svoj rad su upotrebljavali za promicanje svojih stavova, zato su u Kumičićevim romanima svi likovi koji nisu Hrvati u pravilu negativni, dok su svi Hrvati u pravilu pozitivni. Lik *femme fatale* u hrvatskoj je književnosti postao posebno raširen u doba protorealizma, odnosno Šenoinog doba, i realizma. Njima su svoja književna djela začinjavali autori poput Augusta Šenoae, Josipa Eugena Tomića, Eugena Kumičića i Ante Kovačića. *Femme fatale* postoji koliko i postoji čovjek. Od početaka naše kulture žena je predstavljena kao utjelovljenje svega lošega – Evina kći. Kasnije se demoniziranje žena nastavilo i isti se trag može pratiti i u romanima kojem smo analizirali. Te su junakinje najčešće glavni pokretači radnje; to je onaj lik koji konce radnje drži u svojim rukama, koji pokreće intrigu, spletke, ali ih i raspliće. Najčešće su opisane kao vrlo privlačne, inteligentne i izuzetno promišljene. Svaki njihov postupak je isplaniran, svaki njihov pokret je gotovo namješten. Autori ih često karakteriziraju kao samosvjesne žene čiji se način života bitno razlikuje od tradicionalnog načina života jedne žene. One imaju svoje potrebe, ne srame se to pokazati te cijeli život proživljavaju udovoljavajući svojim potrebama i željama. Njihova

tijela opisana su kao zamamna, najčešće obla i putena, a njihovo lice kao nacrtano. S druge strane, koliko su takve žene lijepe, toliko su i zle. Nikada nemaju čiste i iskrene namjere i uvijek gledaju svoju dobrobit. One ustraju u svojim zamislima i ne mari za štetu koju naprave na putu za ostvarenje svojih želja. Također, one su iznimno ljubazne, mile i ugodne, ali to je sve samo privid. Toj ljubaznosti i ljepoti niti jedan muškarac ne može odoljeti, svaki pada u njihovu „mrežu“. Takve se žene u romanima često opisuje kao grabežljivice koje hvataju svoj plijen, a i njihovi motivi koji ih vuku kroz život su svedeni na životinjske nagone. Zanimljivo je da su fatalne žene u djelima hrvatske književnosti protorealizma i realizma u pravilu imućne, ili su barem nekad bile imućne, plemkinje i dobrostojeće žene. Dakle, one vode jedan slobodan, luksuzom ispunjen život pa čak i ako to utječe na njihovu okolinu. Bitno im je da imaju novaca, ali i da drugi ljudi znaju da imaju novaca, pa su spremne i na prodavanje srebrnine ili krađe kako bi to postigle. Neke od njih, poput Line i Laure su ubojice. Njihovi životi završavaju kobno, smrću ili ludilom. Isto tako, njihovo ponašanje nije u okvirima konvencionalnog ženskog ponašanja. Neke vrijednosti koje žena u našoj kulturi mora posjedovati, a kao što su osjećaj za majčinstvo i obitelj, ti ženski likovi ne posjeduju. One nemaju djecu ili ako ih imaju, kao što Sabina ima Zorku, prema njima se ne odnose kao tipične majke. Također, njihovi brakovi nisu tipični brakovi te one ne vode uobičajan bračni život. Tako varaju svoje supruge i koketiraju s drugim muškarcima. Njihovi supruzi ne pokazuju svoje protivljenje takvom ponašanju, kao da ne mare za njih. Jasno je da su takvi ženski likovi zanimljivi i autorima i čitateljima, stoga nije čudno što je u devetnaestom stoljeću u hrvatskoj književnosti bio to jedan od najučestalijih ženskih likova. Moguće je da su autori njima željeli pokazati narušen sustav društvenih vrijednosti. Dakle, htjeli su prikazati društvo u kojem ljubav i brak više ne znače ništa. Također, žene u takvom društvu imaju iskrivljene stavove i vrijednosti. Moguće je, isto tako, da su autori njima htjeli pokazati da s takvim sustavom vrijednosti društvo može potonuti jedino u potpuno moralno beznađe. Drugo je pitanje što fatalne žene na taj način ostaju uvijek Evine kćeri – uvijek opterećene krivnjom i sramom.

9. LITERATURA

KNJIGE

Bogišić, V. (1998.) (ur.) *Leksikon hrvatske književnosti*. Naprijed: Zagreb

Brešić, V. (2015.) *Hrvatska književnost 19. stoljeća*. Alfa: Zagreb

Detoni-Dujmić, D. (ur.) (2008.) *Leksikon hrvatske književnosti: djela*. Školska knjiga: Zagreb

Dujić, L. (2011.) *Ženskom stranom hrvatske književnosti*. Mala zvona d.o.o.: Zagreb.

Frangješ, I. (1987.) *Povijest hrvatske književnosti*. Matica hrvatska: Zagreb

Kovačić A. (1985.) *U registraturi*. Mladost: Zagreb

Kumičić E. (1965.) *Olga i Lina*. Matica hrvatska: Zagreb

Kumičić, E. (1965.) *Gospođa Sabina*. Matica hrvatska: Zagreb

Prosperov Novak, S. (2003.) *Povijest hrvatske književnosti. Od Bašćenske ploče do danas*. Godlen marketing-Tehnička knjiga: Zagreb

Šenoa, A. (1985.) *Zlatarovo zlato ; Prijan Lovro*. Školska knjiga: Zagreb

Šicel, M. (1997) *Hrvatska književnost 19. i 20. stoljeća*. Školska knjiga: Zagreb

Tomić, J.E. (1970.) *Opančareva kći ; Zmaj od Bosne ; Melita*. Matica hrvatska, Zora: Zagreb

Živančević, M. (1975.) *Povijest hrvatske književnosti, knjiga IV*. Liber: Zagreb

ČLANCI

Blagec, O. (2012.) *Hrvatski podbanovi i župani Zagrebačke i Križevačke županije od sredine 16. Do sredine 18. stoljeća*. Cris: Časopis Povijesnog društva Križevci, br. 1/2011. Str. 300-318.

Hoven-Buchholz, K. (2009.) *Što prikriva Salomin ples? Psihoanalitička interpretacija stereotipa femme fatale*. Časopis Tvrđa, br. 20./2009. Str. 271.-289.

Kalogjera, G. (1989.) *Književnik u sjeni*. Općinska konferencija SSO Hrvatske: Rijeka.

Zovko, G. (2016.) *Klara Gruberova iz Šenoina romana Zlatarovo zlato (1871.)*. Hum: Časopis Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru, br. 16./2016. Str. 67.-86.

SAŽETAK

Rad analiza likove *femme fatale* hrvatske književnosti devetnaestog stoljeća. Počinje se s kratkom uvodom u opća kretanja u književnosti 19. stoljeća, te monografskim prikazom autora. Donosi se osvrt na svako od pojedinih djela, dakle, analiziraju se *Zlatarovo zlato* Augusta Šenoa, *Olga i Lina* te *Gospođa Sabina* Eugena Kumičića, *Melita* Josipa Eugena Tomića i *U registraturi* Ante Kovačića. dok je glavni dio rada posvećen iščitavanju glavnih osobina tih ženskih likova. Promatra se način na koji se oblikuju njihove temeljne karakteristike, njihove potrebe i htijenja, načini na koji ih zadovoljavaju i osobito način na koji njihovi imaginarni svjetovi dolaze u odnos s društveno prihvatljivim vrijednostima i ženskim ponašanjima. Na kraju rada donosi se zaključak u kojemu se uspoređuju analizirani likovi te se lik fatalne žene postavlja u širi društveni i literarni kontekst.

Abstract

The 19th century in Croatia was very turbulent period. Political circumstances were bad, Croatinas fight for equality with other nations, under whose rule they had always been. In the social life of Zagreb, the aristocracy was crumbling, noblemen were becoming poorer and poorer but burgeoise class was rising. In such society, desire for money was necessary and people aimed to have a luxurious lifestyle. There are various characters in literary works of time: usurers, fallen woman and men, murderes, thieves and young man who were able to do anything in order to get a noble title. The femel characters in the novels of Croatin protorealism and realism are very interesting. The authors mostly present two types of women: a type one called *the angel in the house*, fragile and gentle woman, and on the other hand a type called *femme fatale*, wild, untamed and fatal women. The *Femme fatale* is an intriguer ina a novel, she initiates a plot, creates twists and builds tension. Writers have often reached for such female characters because they

are interesting and they appear to be alive as if they were flesh and blood. Their strange nature and flawless beauty make them real.